

*Кушнірова Т. В.,
доктор філологічних наук,
професор кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

*Бочкар М. В.,
студент факультету філології, психології та педагогіки
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АГРАРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ПІДГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА В СУЧАСНОМУ ФАХОВОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті розглядаються особливості перекладу аграрної термінології підгалузі рослинництва в фахових текстах сільського господарства. Був проведений аналіз специфічних ознак аграрних термінів, їх загальних особливостей та вимог, а також констатовані основні труднощі, з якими може зустрітися перекладач під час перекладу аграрних галузевих текстів. Авторами доводиться необхідність застосування різних способів перекладу під час передачі текстів аграрної галузі для забезпечення розуміння змісту цих текстів іншомовними реципієнтами. Частим у таких текстах є використання термінології, покликаній деталізувати виробничі процеси. Предметом цього дослідження стала терміносистема підгалузі рослинництва, яка є однією з ключових у сфері сільського господарства. У результаті дослідження констатуємо, що для ефективного перекладу аграрних термінів цієї підгалузі варто застосовувати такі способи перекладу: калькування, адаптивне транскодування, експлікацію, генералізацію та конкретизацію. Разом з дослідженням специфіки перекладу аграрних термінів цієї підгалузі відбувається обґрунтування потреби в дослідженні специфічних ознак цих термінів і їх відмінності від аграрних термінів інших підгалузей сільського господарства. Окремо варто зауважити, що авторами були також виділені основні проблеми, які зустрічаються при передачі аграрних термінів, а саме значна кількість різних підгалузей в аграрній сфері, регіональні особливості сільського господарства різних країн та наявність значної частки термінів, запозичених з інших наукових та технічних галузей. У статті розкрито суть поняття “термін” та акцентовано увагу на роль термінології у науково - фаховому дискурсі та її важливість у наукових текстах. У роботі проаналізовано кілька статей з аграрної тематики, досліджено їх переклад, констатовано певні труднощі, з якими зіткнувся перекладач при передачі цих текстів англійською мовою. Автори дають рекомендації щодо доцільності використання певних способів перекладу, аналізують ті способи, які дозволили якісно здійснити переклад. Наведено конкретні приклади застосування різних способів перекладу аграрних термінів підгалузі рослинництва в сільськогосподарських текстах.

Ключові слова: термін, термінологія, переклад, способи перекладу.

Постановка проблеми. У сучасному світі фахова комунікація відіграє значну роль в розвитку людського суспільства.

Можливість комунікації між представниками різних країн і культур задля того, щоб передати власний досвід і знайти рішення для існуючих проблем, безумовно дозволило прискорити розвиток усіх галузей науки і техніки, зокрема й аграрної галузі, мова про яку йтиме й у нашому дослідженні.

Аграрна галузь відіграє надзвичайно важливу роль в економіках багатьох країн світу. Однією з таких країн є і Україна, де надходження від сільського господарства становлять значну частину державного бюджету. Утім, для українського народу сільське господарство і зокрема рослинництво - це не лише галузь економіки. Українська культура побудована навколо української хліборобської традиції, що знаходить своє відображення ще з стародавніх часів. Й наразі аграрна галузь все ще є невід’ємною частиною життя багатьох українців.

Рослинництво є ключовою і основною галуззю сільського господарства в Україні. Хоча тваринництво також займає помітну частку в сучасній економіці нашої країни, саме вирощування овочів, фруктів і, перш за все, зернових культур відіграє визначальну роль для нашої держави. Утім, з врахуванням важливості рослинництва в нашій державі, ця аграрна підгалузь потребує активного розвитку і модернізації.

Такого результату можна добитися в наш час лише за рахунок активної співпраці з закордонними партнерами, які можуть надати українському фермеру важливий досвід і знання для розвитку своїх господарств. Утім, така міжмовна комунікація є можливою завдяки посередництву професійного перекладача, котрий покликаний забезпечувати міжкультурну комунікацію.

Переклад науково - технічних текстів не є простим завданням навіть для досвідчених перекладачів. Саме питання перекладу таких текстів розглядаються в перекладознавстві вже давно. Це є зрозумілим, бо кожен стиль мовлення має свій унікальний особливості і відповідно власні вимоги. Одним з найскладніших аспектів перекладу фахових текстів є, безумовно, використання специфічної термінології. Це стосується також і аграрної галузі та, зокрема, рослинництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням поняття “термін” та його характерних ознак займалися О. Романова, Р. Стацюк та ін. Особливостям перекладу аграрної термінології в фахових текстах сільськогосподарської галузі присвячені дослідження Л. Козуб, Д. Капровської, М. Гузинець [1, 2]. Попри певну кількість існуючих робіт, присвячених цій під-

галузі, все ж багато аспектів ще залишаються не розкритими, тому метою нашого дослідження є дослідження терміносистеми цієї сфери та аналіз її перекладу англійською мовою.

Термінологія стає невід'ємною складовою фахового дискурсу, оскільки ці номінативні одиниці використовуються фахівцями для надання фаховим поняттям назв, що визначає їхні характерні риси [3]. Наразі не існує єдиного визначення поняття «термін», кожен із мовознавців трактує його по-своєму, оскільки це різнобічне явище в філології [4], тому наше дослідження є своєчасним і актуальним.

Виклад основного матеріалу. Науково-технічна термінологія має не лише певні особливості, характерні для термінів окремої галузі, але й вимоги, які є загальними для них усіх. Мовознавець Р. Стацюк у роботі «Основні підходи до визначення поняття «термін» у сучасній лінгвістичній науці» висуває такі вимоги до термінології: відповідність правилам української мови, термін має бути складником певної системи, термін має виконувати номінативну функцію, тобто надавати назву поняттю чи явищу в галузі, точність та чіткість, лаконічність, моносемантичність (термін може мати тільки одне значення), відсутність синонімів, стилістична нейтральність [5].

Аграрна терміносистема - це термінологічні системи, які пов'язані з процесом виробництва аграрної продукції, що є частиною глобальної терміносистеми. Кодуючи в межах лише кількох слів знання з сільського господарства, з'являється можливість передавати ці знання між собою, запозичувати інновації і адаптувати нові методи в умовах власного господарства.

Сама по собі аграрна термінологія має довгу історію розвитку, так як аграрна галузь почала формуватися в період перших людських цивілізацій. На теренах України сільське господарство почало відігравати свою важливу роль ще в період існування трипільської і інших культур, а їх вплив відчувається і в наш час крізь віки (недарма українців називають «*нацією хліборобів*»). У цей же період рослинництво та її складові почало займати визначальне місце в житті стародавніх українців.

Міжгалузева складова також відіграла помітну роль в утвердженні сучасної аграрної термінології. У багатьох аграрних фахових текстах тематика сільського господарства перегукається з багатьма іншими суміжними сферами. Наприклад, перш за все, можна згадати біологію і її підгалузь - ботаніку, присвячену дослідженню рослин, зокрема дослідження їхніх хвороб (наприклад, *борошниста роса - powdery mildew*). У текстах, що передають особливості посіву зернових культур, можна зустріти достатньо термінів, пов'язаних з кліматичною тематикою, так як кліматичні умови мають серйозний вплив на усі процеси, пов'язані з аграрною сферою (*волога - moisture*). Тому використання метеорологічних і кліматичних термінів також є частим явищем в фахових текстах, пов'язаних з сільським господарством. Ще однією галуззю, терміни якої зустрічаються в аграрних фахових текстах є економічна і фінансова термінологія («*аналіз тенденції - trend analysis*», «*виробничий характер, виробнича ознака - production character*»). Аграрна сфера є, безумовно, бізнесом і економічна складова сільського господарства також відіграє помітну роль в усіх підгалузях аграрної галузі. Фермер в наш час має на меті не лише забезпечити себе продуктами харчування, але й отримати прибуток від їхнього продажу не лише на внутрішньому ринку, але й за кордоном. Тому активне запозичення термінів з суміжних галузей також відіграло важливу роль у становленні аграрної галузі.

Аграрним термінам підгалузі рослинництва притаманні більшість основних вимог і особливостей, які висуваються до науково - технічної термінології, однак така термінологія має і власні особливості, які необхідно враховувати при передачі її іншою мовою.

Першою особливістю, яку варто враховувати при перекладі аграрної термінології, є кількість її підгалузей. Аграрна галузь є достатньо широкою і вона включає в себе десятки підгалузей, які також можуть іноді ділитися на більш специфічні напрямки. Кожній такій підгалузі притаманна власна термінологія. Таким чином, перекладач має бути готовим до того, що використання загальної термінології може бути недостатнім при передачі текстів цих підгалузей.

По - друге, регіональні особливості країни, звідки походить текст, можуть корінними чином відрізнятися від ідентичних в країні, на мову якої відбувається переклад. Наприклад, клімат має одне з вирішальних рис в сільському господарстві, визначаючи, що в цьому регіоні можна вирощувати і які складнощі може мати аграрій. Стан і тип ґрунту є важливим фактором у рослинництві під час обрання культури для вирощування. Варто також розуміти, що навіть країни, які на перший погляд є однаковими у своїх регіональних особливостях, можуть мати специфічні реалії, при перекладі яких не завжди можна легко знайти еквівалент в мові перекладу.

І по - третє, в аграрній термінології присутні терміни з різних галузей, не лише сільського господарства. Це можуть бути терміни економічного чи біологічного спрямування, які не завжди напряму пов'язані з аграрною сферою. Перекладач має чітко розуміти тематику тексту і використовувати відповідну термінологію.

У результаті аналізу текстів аграрної тематики нами доведено, що найпродуктивнішим способом перекладу аграрних текстів є еквівалентний переклад. Термінологія аграрної галузі формувалася протягом багатьох століть. Часто найбільш прогресивні способи механізації, для прикладу, спершу застосовувалися у сільському господарстві, а вже потім в усіх інших галузях. Тому багато термінів швидко поширювалися за межі країн, які запроваджували ці інновації першими, і невдовзі ці поняття отримували відповідні еквівалентні терміни.

Але існує і значна частка термінів, які складно перекласти за допомогою використання відповідників у мові перекладу. Серйозну проблему для перекладача можуть становити неологізми і реалії, притаманні тільки аграрній сфері країни мови оригіналу. Для передачі таких термінів в аграрній галузі перекладач зазвичай застосовує широкий спектр способів перекладу. З них найбільш ефективним можна вважати методи калькування та адаптивне транскодування. У складних випадках використовуються методи експлікації, а також генералізація та конкретизація.

Розглянемо переклад аграрних термінів пов'язаних з рослинництвом у межах аграрного дискурсу на матеріалі статей Н.Родак «Як отримати втричі більшу врожайність кукурудзи: як у Кернелі заробляють «на воді» та «Ріпак: імпортери зацікавлені купувати, а продавці не поспішають. Наскільки рентабельною буде культура у сезоні 2024?»», опублікованих на сайті Latifundist.com [6, 7].

Перша стаття аграрної тематики цієї авторки присвячена дослідженню особливостей процесу зрошення ґрунту і є частиною циклу, який вивчає вплив зрошення на різні рослинні

культури, тому доцільно зазначити, що тут зустрічається термінологія як із підгалузі рослинництва, так і зі сфери агротехнології.

Розглянемо приклади перекладу аграрних термінів підгалузі рослинництва:

"Наразі у Придніпровському кластері на поливі 2,2 тис. га гібридів сояшнику та кукурудзи, озимої пшениці, сої і ріпаку".

"At present, the Prydniprovskiy Cluster has 2.2 thou. ha of irrigated sunflower and corn hybrids, winter wheat, soybeans and rapeseed".

Аналізоване речення представляє інтерес для перекладачів наявністю значної кількості різноманітних назв і позначень рослинних культур. Утім, більшість таких назв вже мають існуючі еквіваленти, що значно спрощує процес перекладу. Наприклад, "сояшник" - "sunflower", "озима пшениця" - "winter wheat". Цікавим є те, що іноді такі еквіваленти не є очевидними при підборі. Назви в українському оригіналі і в англійському перекладі є різними. Це пояснюється тим, що розвиток аграрної сфери англійських країн і України призвів до створення власних позначень, відповідно до особливостей обох мов. Наприклад, терміни, які позначають сою і ріпак в англійській мові ("soybeans and rapeseed") складаються з двох частин - назви рослини і відповідно типу її насіння. Такий спосіб формування є характерним для англійської мови.

"Опадів було достатньо, тому ми зробили провокативні поливи для отримання сходів озимих тільки на 50% площ. Для порівняння: торік такі заходи проводили на 100% площ озимих", — розповідає агроном з насінництва «Кернел»".

"There was enough precipitation, so we irrigated only 50% of the areas to ensure winter crops emergence. By comparison, we did this in 100% of winter crops areas last year," says Serhiy Darmohrai".

У цій частині тексту наведено цитату агронома Сергія Дармограя. Тут можна помітити поєднання термінології рослинництва з поняттями, пов'язаними з погодними умовами і кліматом. Загалом кліматична група термінів є однією з таких, що найчастіше зустрічається в аграрних текстах. Очевидно, причиною цьому є важливість погодних умов під час вирощування рослинних культур. Наприклад до такої групи термінів можна віднести "опаді" ("precipitation").

Цікавим є те, як у першому реченні наведеної цитати було перекладено словосполучення "провокативні поливи". При перекладі було вирішено застосувати метод генералізації, який дозволяє передати значення специфічних термінів більш простими відповідниками за допомогою узагальнення їхнього значення. Цей спосіб застосовується рідко при перекладі аграрної термінології. Утім його використання тут було зумовлено потребою передати значення українського терміну таким чином, щоб переклад не ускладнював розуміння самого тексту. У результаті був використаний англійський термін "irrigated", що передає загальну ідею речення і спрощує його розуміння закордонними фахівцями.

Наступними розглянемо декілька прикладів зі статті Н.Родак "Ріпак: імпортери зацікавлені купувати, а продавці не поспішають. Наскільки рентабельною буде культура у сезоні 2024?" [8, 9].

Ця стаття присвячена проблематиці не стільки вирощування ріпака, скільки продажу і торгівлі в загальному, що передбачає значне використання економічної лексики і термінології.

"За цей час завдяки переходу на нові гібриди та вдосконаленню технологій живлення і захисту вдалося збільшити середню врожайність до 3,3 т/га"

"During this time, thanks to the transition to new hybrids and the improvement of nutrition and protection technologies, it became possible to increase the average yield to 3.3 MT/HA".

У цьому фрагменті використовуються терміни, пов'язані з технологією вирощування ріпаку в Україні, згадується застосування нових "добрих" ("nutrition" в перекладі) для досягнення кращої врожайності. Це речення цікаве не лише з точки розу пошуку відповідників чи способів перекладу, але і структури термінів та самих речень, складовими яких вони є. Наприклад, в англійському перекладі слово "technology" врешті опинилося в кінці тих слів, з якими воно має структурний зв'язок. Це легко пояснюється аналітичною природою англійської мови. У цій мові у більшості випадків складові речення і словосполучень мають чітко визначене місце. Тому не завжди порядок слів в реченні, які застосовуються в українській мові може бути застосований в англійській мові. Такі загальні особливості, безумовно, стосуються перекладів усієї аграрної термінології, не тільки підгалузі рослинництва.

"Якщо в тебе в сівозміні є озимий горох, озимі ячміні і ріпак, то тобі треба якось розподіляти комбайни і посилати їх у першу чергу на ріпак, щоб він не осипався. Багатьом, мабуть, знайома ситуація, коли за 2-3 тижні до збирання ріпаку поле починає «тріщати»".

"If you have winter peas, winter barley and rapeseed in your crop rotation, then you need to somehow distribute the harvesters and send them firstly to rapeseed, so that it does not crumble. Many are probably familiar with the situation when the field begins to "crack" 2-3 weeks before harvesting".

У наступних фрагментах простежується також помітне використання термінології, пов'язаної з рослинництвом. Наприклад, окрім назв різних рослинних культур, у перекладі першого речення можна побачити термін "сівозміна". Це українське слово в результаті було перекладене за допомогою калькування. При цьому перекладач вирішив розділити термін, оскільки було складно зберегти його будову при перекладі. Український термін складався з поєднання двох слів: "сімба" та "зміна", що у результаті вилзло у "crop rotation", де "rotation" процес зміни рослинної культури, а "crop" вказує на культуру, яка проходить процес ротації. Знову можна стверджувати, що таке рішення було прийняте для забезпечення простоти розуміння тексту.

Цікавим є і застосування у другому реченні виразу "тріщати", для позначення процесу дозрівання ріпаку. В українській мові є звичним явищем використання просторіч і загальноживаних слів при описі процесів аграрної галузі. Це можна пояснити тим, що в українській мові значний пласт займає саме аграрна складова, тому деякі терміни, які можна тепер знайти в аграрній терміносистемі, були введені в мовлення саме з розмовної мови. Відповідно, в англійській мові воно було перекладено як "crack".

Таким чином, аграрна галузь характеризується значною кількістю підгалузей, однією з яких рослинництво. Термінологія цієї підгалузі використовується для опису процесу вирощування і збору різних культур та поєднується із терміносистемами інших підгалузей. У процесі дослідження було констатовано, що перекладач може зіткнутися з певними проблемами при перекладі такої термінології. Окрім цього існують окремі вимоги, яких він має дотримуватися, щоб зробити адекватний і якісний переклад. Перекладач перед початком перекладу провести відповідну роботу: детально дослідити текст оригіналу, щоб зрозуміти

специфіку процесів і технологій в аграрній сфері, а також звернути увагу на термінологію не лише аграрної галузі, але й інших сфер, які можуть зустрітися у тексті. У результаті аналізу тестів аграрної галузі констатуємо, що найпоширенішим способом перекладу є еквівалентний переклад. Часом у текстах можна зустріти реалії або неологізми, що позначають терміни, які не існують у мові перекладу. Для перекладу аграрної термінології використовуються різні способи: калькування, адаптивне транскодування, експлікація, генералізація та конкретизація, використання яких залежить від кваліфікації перекладача та від аудиторії, для якої перекладається текст.

Література:

1. Гузинець М., Козуб Л. Специфіка перекладу термінів в підмові аграрної галузі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2015. №55. С. 73–74.
2. Капоровська Д. В., Козуб Л. С. Способи досягнення адекватності перекладу англійських аграрних термінів. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2016. № 15. С. 49–55.
3. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. 388 с.
4. Романова О. О. Спеціальна лексика української мови як об'єкт лінгвістичного дослідження: термін і номен. *Термінологічний вісник*. 2011. №1. С. 55–62.
5. Стацюк Р. В. Основні підходи до визначення поняття «термін» у сучасній лінгвістичній науці. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка*. 2016. Том 2. №5. С. 112–116.
6. Родак Н. Ріпак: імпортери зацікавлені купувати, а продавці не поспішають. Наскільки рентабельною буде культура у сезоні 2024? Latifundist.com. URL: <http://surl.li/iyyukt>
7. Rodak N. Corn Yield Three Times Higher: Kernel Profits From Water. Latifundist.com. URL: <http://surl.li/lgrtky>
8. Родак Н. Як отримати втричі більшу врожайність кукурудзи: як у Кернелі заробляють «на воді». 2021. Latifundist.com. URL: <http://surl.li/jyyyht>
9. Rodak N. Rapeseed: Importers Want to Buy, but Sellers Are in No Hurry. How Profitable Will the Crop Be in the 2024 Season? Latifundist.com. URL: <http://surl.li/xebgk>

Kushnirova T., Bochkar M. Peculiarities of translation of agricultural terminology of the crop production sub-sector in modern professional discussion

Summary. The article deals with the peculiarities of translating agricultural terminology of the crop production sub-sector in professional agricultural texts. The authors have analysed the terminology of the agricultural sector. The characteristic features of this terminology were highlighted and the main requirements for them were indicated. Particular attention in this study was paid to agricultural terms of the crop production sub-sector. These terms belong to one of the key subsectors of agriculture and play an important role in modern agricultural texts. This justifies the need to conduct a separate study on the terms of this sub-sector. The study found that there is a need to use different translation methods to achieve an appropriate translation of agricultural terminology in this sub-sector. First of all, the following main translation methods were identified: calquing, adaptive transcoding, explication, generalisation and concretization. The article justifies the use of these translation methods in scientific and technical texts in the agricultural sector. The article justifies the use of these methods of translation in scientific and technical texts of the agricultural sector, as these methods were determined to be the most effective for translating terminology of the crop production sub-sector. In addition, the article focuses on the main difficulties in translating agricultural terminology. The authors have determined that most of these difficulties can be reduced to three main issues: each sub-sector of the agricultural sector has its own specific terms, the agriculture of one country may differ from the specifics of this sector of another country due to certain climatic and regional characteristics, as well as the presence of borrowings of various terms from other scientific fields. Two texts on agriculture were analysed during the study. The peculiarities of translation of agrarian terms of subsectors of agricultural industries in these agricultural texts and the difficulties encountered by the translator in translation were considered. Specific examples of the use of different ways of translating agricultural terms of the crop production sub-branch in agricultural texts are given.

Key words: term, terminology, translation, translation methods.